

Ks. dr hab. Janusz Lekan

Nauki teologiczne

Recenzja osiągnięć ks. dr. Piotra Rossy ubiegającego się o nadanie stopnia doktora habilitowanego nauk teologicznych w dyscyplinie nauki teologiczne.

Wykonana na zlecenie Dziekana ks. prof. UAM dr hab. Pawła Wygralaka z dnia 21 lutego 2020 r.

1. Najważniejsze fakty z życiorysu zawodowego Kandydata

Ks. Piotr Rossa (ur. 1969), kapłan diecezji kaliskiej, odbył studia magisterskie (1988-1993), a następnie studia licencjackie (1993-1995) na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu. Swoje wykształcenie uzupełnił na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej poprzez studia specjalistyczne (1996-1997). W latach 1997-2001 odbył studia licencjackie (licencjat kościelny) i doktoranckie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Nawarry w Pampelunie (Hiszpania), uwieńczone obroną pracy doktorskiej *La forma dramática de la revelación cristiana según H. U. von Balthasar*, której promotorem był ks. prof. Juan Luis Lorda.

Po powrocie do Polski i nostryfikacji doktoratu (na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, 20.05.2002) rozpoczął pracę w placówkach dydaktyczno-wychowawczych w Kaliszu, połączoną z pracą duszpasterską. Podjął również, w ograniczonym wymiarze godzinowym, pracę dydaktyczną na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (od 2001 - Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Kaliskiej; od 2004 również - Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Bydgoskiej, Wyższe Misyjne Seminarium Duchowne Zgromadzenia Ducha Świętego oraz Prymasowski Instytut Kultury Chrześcijańskiej w Bydgoszczy, a także Wyższe Seminarium Duchowne Misjonarzy Oblatów w Obrze) prowadząc wykłady systematyczne i monograficzne z teologii dogmatycznej i fundamentalnej. Brak jest danych w jakich latach i z jaką częstotliwością trwały te zajęcia. Od roku akademickiego 2018/2019 prowadzi (w WSD Kalisz) wykłady i ćwiczenia z następujących przedmiotów: ekumenizm, religiologia, chrystologia dogmatyczna, sakramentologia, protologia, charytologia oraz zajęcia z tutorem.

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Habilitant przedstawił do oceny swoją książkę *Hiszpański testimonialny projekt teologii fundamentalnej* (Poznań 2019, 315 ss). Publikacja została wydana w serii "Studia i Materiały" Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (nr 203).

Tytuł publikacji wskazuje na główny problem badawczy, postawiony przez Autora. Chodzi o naukowe sformułowanie systemu teologii fundamentalnej o charakterze testimonialnym, który skutecznie odpowiadałby wyzwaniom, jakie przed tą dziedziną teologii stawia współczesny człowiek. Dlaczego Autor poszukuje takiego systemu pośród teologów hiszpańskich? Wydaje się, iż odpowiedź na to pytanie nie kryje się jedynie w jego dobrej znajomości języka hiszpańskiego, lecz jest uzasadniona przedmiotowo. Ks. Rossa zdołał dobrze poznać środowisko hiszpańskich teologów fundamentalnych przygotowując swoją dysertację doktorską, którą zresztą obronił z wynikiem bardzo dobrym. Badania wówczas poczynione dały mu nie tylko ogólną orientację w efektach badań naukowych, jakie wyszły spod pióra hiszpańskich teologów fundamentalnych, dały poznanie aktualnych nurtów hiszpańskiej teologii fundamentalnej, ale również wyznaczyły obszar zainteresowań pod przyszłe jego własne badania teologiczne.

Monografia ks. Rossy prezentuje się jako publikacja zwarta, posiadająca strukturę logicznie uzasadnioną. Zamiarem Autora jest zbudowanie w miarę całościowego projektu testimonialnej hiszpańskiej teologii fundamentalnej. Wybór obszaru teologii hiszpańskiej wydaje się wyborem właściwym, jako że w niej znajdujemy próbę odpowiedzi na różnoaspektowy kryzys wiary, który mocno dotyka nie tylko Hiszpanię, ale całe chrześcijaństwo zachodnie. Kulturowe przemiany jakie zachodzą w tym kraju są w pełni reprezentatywne dla całej cywilizacji zachodniej. Obrany temat pozwala również przyjrzeć się głębiej kategorii świadectwa, tak bardzo ważnej dla posoborowego Magisterium. Wystarczy choćby przypomnieć często powtarzane słowa papieża Pawła VI: *Współczesny świat potrzebuje bardziej świadków aniżeli nauczycieli. A jeżeli słucha nauczycieli to dlatego że są świadkami*. Za wyborem tego tematu przemawia również możliwość upowszechnienia hiszpańskiej teologii fundamentalnej, mało znanej w polskim środowisku teologicznym.

Właściwie została określona baza źródłowa dla uzyskania odpowiedzi na postawioną tezę. Wybór trzech specjalistów teologii fundamentalnej, księży Salvadora Pié-Ninota, Cezara Izquierdo i Javiera Pradesa, uzasadniony jest ich dorobkiem w zakresie teologii fundamentalnej oraz różnorodnością specyficznych dla każdego z nich elementów kategorii świadectwa. Niewątpliwie wpływ na to mają również środowiska ich formacji i życia (Opus Dei, Komunia i Wyzwolenie). Ich liczne publikacje, naukowe i popularnonaukowe, realizowane przez nich i z ich udziałem projekty naukowe, działalność konferencyjna i dydaktyczna, również o zasięgu międzynarodowym oraz zaangażowanie na różnych polach działalności pastoralnej uprawniają do nazwania ich teologami reprezentatywnymi. Wnikliwa analiza ich dorobku naukowego pozwala ks. Rossie wydobyć poszczególne elementy całościowego projektu naukowego o wymiarze testimonialnym.

Kluczowym, z punktu widzenia metodologicznego, w odpowiedzi na postawiony w tytule problem badawczy wydaje się być rozdział pierwszy: *Horyzont świadectwa* (s. 29-88). Dzięki analizie źródeł Autor wydobywa i opisuje w nim wszystkie fundamentalne aspekty, które stanowią źródła i fundamenty testimonialnej teologii fundamentalnej analizowanych autorów hiszpańskich.

Określenie pojęcia 'świadcstwa' i sprecyzowanie jego zakresu treściowego warunkuje poszukiwanie rozwiązań, które przyniosą konkretne sposoby dotarcia do współczesnego człowieka z pełnym bogactwem przekazu wiary, a jednocześnie staną się krokiem naprzód w rozwoju teologii fundamentalnej. Chodzi tu zarówno o ukazanie integralności warstwy treściowej tego pojęcia, jak również o poszukiwanie doskonalszych form wyrazu, dotarcie do mentalności człowieka epoki relacji wirtualnych, a jednocześnie odnawianie języka teologii. W tym pierwszym rozdziale Autor ukazuje jaki fundament i uprawnienia posiada teologia fundamentalna dla przekazu wiarygodności Objawienia w Jezusie Chrystusie. Z punktu widzenia teologii wiarygodność tę odkrywa się przez świadectwo podstawowe Jezusa Chrystusa, żyjącego, ukrzyżowanego i zmartwychwstałego, w którym prawda o Bogu definitywnie odpowiada wolności człowieka. Stąd też rozdział ten komponują te elementy, obecne w teologii autorów hiszpańskich, które stanowią o istocie kategorii świadectwa. Jest ona ściśle powiązana z Objawieniem Bożym, stąd słusznie pierwszym punktem tego rozdziału są biblijne źródła tego pojęcia i jego obecność w nauczaniu Magisterium Kościoła, czego potwierdzeniem jest Sobór Watykański II i jego odnowione zainteresowanie rolą świadectwa w aktualnym przekazie wiary. Ważną rolę w tej teologii spełnia również przywrócenie wartości ludzkiego intelektu i refleksji filozoficznej w dobie rozłamu pomiędzy wiarą a rozumem. Ks. Rossa wskazuje na źródła inspiracji i intuicje filozoficzne, jakie badani przez niego autorzy zaczerpnęli od różnych filozofów oraz ich wpływ i ich obecność w analizowanej myśli teologicznej. Być może warto by było uzupełnić te postacie o M. Blondela, którego myśl mocno jest obecna w dorobku naukowym C. Izquierdo (np. książka *De la razón a la fe. La aportación de Blondel*, Pamplona 2000).

Rozdział kończy analiza kulturowych przemian zachodzących w Hiszpanii jako przykład konkretnego środowiska, które stawia wyzwania konieczne do podjęcia przez refleksję teologiczną. Nasz Autor właściwie wskazuje na najważniejsze z nich: niewiara w różnej postaci wśród ludzi Zachodu, błędna i niekompletna antropologia czy wreszcie wyzwania płynące z grzechu i jego skutków w ramach kościelnego przeżywania wiary. W ten sposób ks. Rossa prawidłowo buduje punkt wyjścia dla opisu projektu testimonialnej teologii fundamentalnej, odnalezionnej w publikacjach naukowych hiszpańskich autorów. Słusznie wskazuje, iż jedynie integralne odczytywanie świadectwa może pomóc w pokonaniu błędnego przeciwstawiania wiary i życia, tak mocno obecnego we współczesnej kulturze Zachodu.

Kolejne rozdziały recenzowanej książki starają się budować na tak położonym fundamencie. Rozdział drugi, *Świadectwo Objawienia Boga* (s. 89-151, zmierza do właściwego przywrócenia pełnego obrazu fundamentu świadectwa jakim jest Bóg. Świadectwo Boga o sobie samym, w pełni wyrażone w objawieniu dokonany przez Jezusa Chrystusa, jest wyrazem Bożej pedagogii wobec człowieka. Ks. Rossa ukazuje tu najważniejsze wymiary świadectwa Bożego objawienia w refleksji teologów hiszpańskich, zachowując przy tym znaczeniowy porządek historii zbawienia. Skupia się najpierw na historycznym wymiarze Objawienia, podkreślając różnorodność sposobów manifestowania się Boga już na etapie Starego Przymierza. Przechodząc do pełni objawienia w Jezusie Chrystusie akcentuje zakorzenienie dziejów Jezusa w historii człowieka. Następnie Habilitant

porządkuje wszystkie aspekty świadectwa Chrystusa tak, jak występują w refleksji hiszpańskich autorów. Dokonuje więc weryfikacji świadectw o Jezusie w aspekcie historycznym, by potem przejść do ich zawartości treściowej. Szczególnie zostaje uwypuklona wartość orędzia Jezusa, który przyszedł, aby dać świadectwo prawdzie (por. J 18, 37). Momentem szczytowym tego świadectwa jest misterium paschalne.

Kontynuacją dzieła Jezusa jest misterium Kościoła, stąd słusznie kolejny rozdział - *Świadectwo Kościoła* (s. 152-212) ks. Rossa poświęca tej tematyce. Słusznie na pierwszym miejscu stawia jego wiarygodność czyli istotowe fundamenty tajemnicy Kościoła Chrystusowego w oparciu o najważniejsze obrazy eklezjologii biblijnej. Dopelnieniem stają się znamiona Kościoła i ich walor testimonialny, tak jak to ujmują hiszpańscy autorzy, z podkreśleniem nowszych ujęć tradycyjnych *notae Ecclesiae*. Kolejne elementy ważne dla świadectwa Kościoła to: rola Słowa Bożego głoszonego w Kościele, wartość testimonialna sakramentów i Magisterium Kościoła. Elementem zamykającym ten rozdział jest walor testimonialny życia wiernych Kościoła, gdzie autorzy hiszpańscy, w duchu Soboru Watykańskiego II, podkreślają dwa jego elementy składowe: świadomość powszechnego powołania do świętości i walor męznego naśladowania Chrystusa, aż po różnego rodzaju męczeństwo - aspekt bardzo żywy i znamieny dla chrześcijaństwa przełomu XX i XXI wieku.

Trzy dotychczasowe rozdziały zmierzały do przygotowania narzędzi dla podjęcia kwestii przedmiotowej tego zagadnienia: syntezy, której celem jest zbudowanie projektu testimonialnej teologii fundamentalnej w oparciu o określone źródła współczesnej teologii hiszpańskiej. Ks. Rossa podejmuje to wyzwanie w czwartym rozdziale swojej publikacji: *Ku projektowi hiszpańskiej testimonialnej teologii fundamentalnej* (s. 213-273). Poszczególne paragrafy tego rozdziału opisują elementy tego projektu. Pierwszym i zasadniczym jest trynitarny fundament każdego świadectwa chrześcijańskiego. W tej perspektywie autorzy hiszpańscy odczytują Objawienie, zwłaszcza nowotestamentalne, jako świadectwo zbawienia w Jezusie Chrystusie. Zmierza ono nie tylko do poznania Ojca, ale równocześnie do wprowadzenia ludzi do wspólnoty życia trynitarnego, co Jezus czyni jako Świadek Ojca. Przyjęcie tego świadectwa przez ludzi niesie ze sobą konkretne implikacje dla ich życia moralnego i duchowego. Świadectwo to dostępne jest poprzez misterium Kościoła. Wiarygodność tej wspólnoty zbawienia, założonej przez Jezusa Chrystusa, zawsze była czymś istotnym w jego zbawczym posłannictwie, ale w obecnej dobie sekularyzmu nabiera szczególnego znaczenia. Kościół jest zwołaniem i misją, stąd świadectwo Kościoła jest skierowane do wszystkich chrześcijan, aby sami dawali świadectwo o Chrystusie, jedynym Pośredniku zbawienia każdego człowieka. Autor słusznie podkreśla, iż "*W Chrystusie istnieje jedno zjednoczenie z Bogiem, więc i świadectwo jest jedno, zakorzenione w jednym powołaniu do świętości*" (s. 226). Taki, a nie inny jest podstawowy wymóg bycia chrześcijaninem.

Dalej ks. Rossa próbuje uporządkować, zgodnie z zawartością tekstów źródłowych, stałe elementy treściowe świadectwa chrześcijańskiego. Tym, co je łączy jest mocne ich zakorzenienie w Objawieniu biblijnym i nauczaniu Magisterium Kościoła. Pierwszym elementem jest świadomość, iż poszukiwanie Boga i dawanie o Nim świadectwa napotyka na

doświadczenie misterium Boga i misterium człowieka, i ich obu nie wyczerpuje. Relacja tych tajemnic niesie w sobie konieczny element eksplikatywny: tajemnica człowieka może się rozjaśnić jedynie w tajemnicy Boga. Dokonuje się to przez wiarę, z mocnym uwypukleniem pomocniczej, ale niezbędnej roli ludzkiego rozumu. Towarzyszy temu doświadczenie i realizacja ludzkiej wolności, co stanowi kolejny element chrześcijańskiego świadectwa. Wobec rozpowszechnionego w świecie rozumienia wolności 'uwalniającej' ("wolność od"), hiszpańscy autorzy podkreślają wolność człowieka, uzdolnionego przez Stwórcę i wspomoczonego przez łaskę, jako naturalną otwartość na Boga i Jego dary. Wobec różnego rodzaju przejawów niewiary, obecnych we współczesnych społeczeństwach, bardzo ważnym staje się świadectwo posłusznego słuchania Boga i ufne odkrywanie Jego obecności, rzeczywistego spotkania Go we własnym życiu. Realizuje się ono przez odpowiedzialne życie, jako codzienna odpowiedź wiary będącej świadectwem chrześcijańskiej tożsamości, świadectwem pełnej realizacji człowieczeństwa, dawanym indywidualnie i wspólnotowo. Stanowi to ważny element nie tylko w budowaniu żywej relacji z Bogiem, ale również istotnie wpływa na budowanie relacji międzyludzkich, przewyższając w ten sposób mocno zakorzeniony indywidualizm.

Tak zarysowany projekt teologii fundamentalnej, opartej na świadectwie, jawi się jako wyzwanie dla współczesnej refleksji teologicznej i samej tożsamości teologa. Zdaniem ks. Rossy *"teologia fundamentalna, bazując na tej kategorii, powinna dokonywać pewnych modyfikacji (także swoistego rodzaju 'oczyszczeń')"* (s. 255). Dotyczy to nie tylko obszaru chrystologii czy eklezjologii, ale również wszystkich obszarów, gdzie się spotykają te dwie podstawowe części teologii fundamentalnej. Z analizy źródłowej hiszpańskich autorów wynika, iż teologia fundamentalna powinna mocniej akcentować pozytywną historię życia Jezusa, wyrażaną przez wysiłek świętości codziennej. Ma dowartościować język komunikacyjny chrześcijaństwa oraz więcej troski poświęcić postawie dialogu. Nasz Autor trafnie zauważa, że opracowany przez niego projekt jest mocno dogmatyczny i stanowi kolejną, obok tzw. *nowej apologii* propozycję ukazywania wiarygodności Objawienia i zasadności Ewangelii dla ludzkiego życia, potwierdzając zdolność człowieka do budowania relacji z Bogiem i wzrastania w niej.

Od strony merytorycznej recenzowana monografia jest wartościowym studium, w którym ks. Rossa zdołał potwierdzić umiejętność posługiwania się wszystkimi najważniejszymi cechami, jakie charakteryzują samodzielnego naukowca. Najpierw wyodrębnił najbardziej oryginalnych i twórczych hiszpańskich teologów fundamentalnych, a następnie wnikliwie przeanalizował ich bogaty dorobek naukowy. Następnie uporządkował efekty swojej pracy zawierając je w czterech rozdziałach, ułożonych zgodnie z logiką następstwa wynikającą z podjętego tematu badawczego. W swojej całości publikacja ta ukazuje, iż proponowany projekt testimonialny teologii fundamentalnej posiada charakter całościowy i oryginalny. Właściwie odpowiada na współczesne wyzwania i jest inspirujący dla samych teologów fundamentalnych.

Z punktu widzenia formalnego książka Habilitanta posiada wszystkie walory dobrej publikacji naukowej. Całość została podzielona na cztery równomierne rozdziały, posiada

wstęp i zakończenie oraz wykaz zastosowanych skrótów. Bibliografia zawiera wszystkie publikacje źródłowe i pomocnicze, do jakich sięgał nasz Autor. Została ona prawidłowo podzielona na Pismo święte i dokumenty Magisterium Kościoła, Źródła, Opracowania oraz Literaturę Pomocniczą. Publikacje tam zawarte uporządkowane są alfabetycznie. W pierwszym dziale nie zastosowano jednak uporządkowania chronologicznego, które wyraźniej pokazuje rozwój nauczania Kościoła. Ponadto dokumenty papieskie czy soborowe nie zostały umieszczone zgodnie ze stopniem ich ważności dogmatycznej. Na podkreślenie natomiast zasługuje szeroki wybór literatury obcojęzycznej, zwłaszcza hiszpańskiej, w ostatnim dziale Bibliografii.

Język recenzowanej publikacji jest właściwy teologicznie i stylistycznie. Większość dzieł źródłowych, z których korzystał ks. Rossa, nie zostało do tej pory przetłumaczonych na język polski, co znamionuje dobre opanowanie przez niego języka autorów źródłowych. Potwierdzają to cytaty z nich zaczerpnięte, które Autor sam tłumaczy, a tłumaczenia te nie są zwykłą kalką językową, lecz oddają myśl cytowanych autorów w języku zrozumiałym pod względem merytorycznym, jak i lingwistycznym. Czytelnik może sam to zweryfikować poprzez cytaty z dzieł omawianych autorów w języku hiszpańskim, zawarte w przypisach. Same przypisy zostały uporządkowane w numeracji oddzielnej dla każdego rozdziału. Sporządzone są prawidłowo i nie ograniczają się jedynie do podania zapisu bibliograficznego referowanych publikacji, lecz zawierają wiele dopowiedzeń do tekstu zawartego w korpusie pracy, zarówno w języku polskim, jak i w języku hiszpańskim.

Podsumowując, w publikacji ks. Piotra Rossy, *Hiszpański testimonialny projekt teologii fundamentalnej*, otrzymujemy projekt, który z jednej strony jest krokiem naprzód w rozwoju teologii fundamentalnej, z drugiej zaś jej konkretną odpowiedzią na wyzwania, na jakie przekaz wiary napotyka w specyfice dzisiejszego świata i wobec problemów współczesnej antropologii, czyli braków w rozumieniu natury i powołania człowieka. Autor właściwie wydobyl nowe możliwości dotarcia do Objawienia, uwypuklając ścieżki hermeneutyki, apologetyki i dialogiki. Podkreślił też to jest fundamentalne dla tego projektu: trwałość i niezmienność prawdy objawionej w Jezusie Chrystusie. W ten sposób ks. Rossa potrafił z jednej strony ukazać nie tylko oryginalność każdego z analizowanych autorów, ale również właściwie pokazać te miejsca, w których ich myśl jest bardzo podobna. To wszystko posłużyło mu do syntezy, która tworzy zwarty całościowo, choć nie wyczerpujący, projekt hiszpańskiej testimonialnej teologii fundamentalnej. Projekt oryginalny i inspirujący, stąd oryginalność dzieła ks. Rossy sprawia, że będzie on także dostępny dla szerokiego grona polskich teologów fundamentalnych.

Wobec powyższego stwierdzam, że poddana recenzji publikacja ks. P. Rossy, *Hiszpański testimonialny projekt teologii fundamentalnej*, w pełni odpowiada wymogom stawianym tego rodzaju publikacjom w przewodzie habilitacyjnym.

3. Pozostałe osiągnięcia naukowo badawcze

Ks. Rossa, po zakończeniu studiów doktoranckich na Uniwersytecie Nawarry w Pampelunie, prowadził stałą pracę badawczą, której efektem są różnego rodzaju publikacje naukowe. Odpowiadają one konkretnym obszarom zainteresowań naukowych Habilitanta, stąd można je pogrupować zgodnie z ich tematyką.

Pierwszym obszarem jest teologia Objawienia i wiary. Autor bada różne koncepcje Objawienia Bożego, obecne u znaczących współczesnych teologów. Są to studia zwarte, publikowane jako rozdziały w pracach zbiorowych i artykuły w "Ateneum Kapłańskim". Mają charakter refleksji systematyzującej omawiane zagadnienie w ujęciu poszczególnych teologów (*Rahnerowska koncepcja Objawienia; Chrystologia Salvadora Pié y Ninota*), ukazując daną kwestię w całości ich dorobku naukowego. Zawierają nie tylko opis analizowanych zagadnień, lecz również sformułowane wnioski dla rozwoju teologii fundamentalnej. W innym studium dokonuje pogłębionej analizy postulatu Karola Wojtyły, by bardziej docenić kategorię dialogu w procesie ubogacania i wzrostu wiary (*Karola Wojtyły postulat dialogicznego ubogacania wiary*). Dotyczy to indywidualnej relacji chrześcijanina z Bogiem, jak i jego uczestnictwa w misji ewangelizacyjnej Kościoła. Ważnym tematem podjętym przez Autora jest rola Tradycji w przekazie Objawienia dostosowanym do percepcji współczesnego człowieka (*Tradycja jako przekazywanie Bożego objawienia...*). Mamy tu do czynienia ze studium opartym o jeden z dokumentów Międzynarodowej Komisji Teologicznej, z którego Autor wydobywa i analizuje kategorie pamięci, przekazywania i uczestnictwa jako ważne, jego zdaniem, dla rozumienia Tradycji. Ostatni w tym cyklu tematycznym artykuł dotyczy badań współczesnego kontekstu dziejowego (*"Bycie letnim" jako współczesne zagrożenie wiary*). Została podkreślona rola apologii Kościoła jako czynnik mobilizujący ludzi wierzących do nawrócenia, czyli rozwoju wiary. Reasumując, publikacje należące do tego cyklu tematycznego charakteryzują się rygiorem naukowym i właściwie zastosowanym warsztatem metodologicznym. Dany problem zawsze jest ukazany w odpowiednim kontekście i zakończony wnioskami końcowymi.

Drugim obszarem zainteresowań badawczych ks. Rossy jest dialogiczność spotkań Boga z człowiekiem i relacji międzyludzkich. Źródłem i wzorem staje się dialog jaki w Jezusie Chrystusie, Słowie wcielonym, prowadzi Bóg z człowiekiem. Autor ciekawie próbuje wnioski z tego płynące zastosować do dialogu chrześcijaństwa z wielkimi religiami świata w dobie globalizacji rozumianej wieloaspektowo (*Dialog religijny w świetle Słowa Bożego*). Innym obszarem tego zastosowania dialogiczności relacji wiary jest jej przekaz katechetyczny i przepowiadanie kościelne. Nasz Autor dokonuje refleksji nad tym zagadnieniem na przykładzie możliwości przekazu prawdy o stworzeniu (*Teologia stworzenia w katechezie i przepowiadaniu...*). Innym obszarem refleksji nad dialogicznością jest rola sakramentów we włączeniu człowieka wierzącego w komunię Osób Bożych poprzez aktywne uczestnictwo w komunii Kościoła (*Sakramenty w przekazie wiary Kościoła...*). Interesującym jest również studium nad sakramentem Eucharystii jako miejscu stałego dialogu Nowego Przymierza. Nasz Autor podkreśla fakt, iż eucharystyczna obecność Jezusa jest stałym Jego trwaniem i przestrzenią osobowej relacji z Nim, nie negując innych form obecności Chrystusa w

Kościele (*Eucharystia - pamięć i uobecnienie*). Ostatnie studium w tym obszarze tematycznym jest refleksją nad pokojowym współistnieniem ludzi w świetle nauki Kościoła. Autor podkreśla fundamentalną rolę darmowego daru Bożego pokoju, który nie tylko staje się podstawą dla właściwych relacji międzyludzkich, ale również niezbędny dla rozwiązywania różnych konfliktów w tych relacjach (*Stanowisko Kościoła w kwestii pokoju we współczesnym świecie*). Wszystkie publikacje tego obszaru analizują, w różnych aspektach, dialogiczny wymiar wiary i jej świadectwa. Ta dialogiczność oparta jest fundamentalnie na świadectwie Objawienia, ukazującego relacyjność Osób Boskich i Boży zamysł stworzenia człowieka jako istoty uzdolnionej i powołanej do dialogu.

Trzecim obszarem naukowych zainteresowań ks. Rossy jest misterium Kościoła. Każda epoka dziejów ludzkich jest wyczulona na wiarygodność świadectwa eklezjalnego we wszystkich jego formach. Dokonuje się ono w uwarunkowaniach konkretnego regionu i procesów w nim zachodzących. Procesy te stają się konkretnym wyzwaniem dla teologii fundamentalnej (*Apologia Kościoła w dzisiejszej Europie Środkowo-Wschodniej*). Świadectwo Kościoła dokonuje się w wymiarze wspólnotowym i indywidualnym. Istnieją różne jego formy, zawsze jednak jest wyrazem wolności człowieka i jego odpowiedzialności za realizację misji zbawczej Kościoła (*Świadectwo chrześcijanina skarbem Kościoła*). Analiza wybranych przykładów świadectwa, zwłaszcza posuniętych do męczeństwa, może stawać się inspirująca w tym względzie dla każdego pokolenia. Wyzwania, jakie niosą uwarunkowania przemian historycznych, stawiają też nowe wyzwania Kościołowi w jego wewnętrznym procesie badania i kwalifikacji takich świadectw (*Ojciec Maksymilian Maria Kolbe - wyznawca czy męczennik?*). Dwa kolejne artykuły z tego obszaru zostały opublikowane w języku hiszpańskim, w periodykach naukowych docierających do szerokiej rzeczy czytelników posługującym się tym językiem. Autor analizuje dwa konkretne rodzaje świadectw, związanych z różnymi formami realizacji powołania eklezjalnego. W świecie współczesnych przemian kulturowych bardzo ważne staje się świadectwo małżeństwa i rodziny chrześcijańskiej. Różne zagrożenia, wobec których stają, niesie ze sobą wymóg osobistej żywej relacji wiary, zwłaszcza sakramentalnej obecności Chrystusa, dla umacniania własnej tożsamości i dawania przekonującego o niej świadectwa (*La familia cristiana en su tarea de testimoniar a Jesucristo hoy*). Inną formą świadectwa chrześcijańskiego powołania jest życie konsekrowane. Choć napotyka i dziś na wiele złożonych trudności, to nie umniejsza to wagi świadectwa charyzmatu monastycznego. Dzisiejszy człowiek również potrzebuje czytelnego znaku realizacji swojej wolności w odpowiedzi na Boże wezwania oraz przemijalności tego świata, który często przesłania perspektywę wieczności (*El testimonio cristiano del monacato*). Oba artykuły stanowią też przykład znajomości hiszpańskiego środowiska teologicznego. Zwieńczeniem tematyki tego obszaru jest refleksja na fundamentami wiarygodności Kościoła czyli znakami świętości realizowanymi w Kościele. Są one wyrazem zbawczej obecności Chrystusa w swoim Kościele, uobecnionej mocą Ducha Świętego. Ukazywanie i wyjaśnianie tej obecności jest niezbędnym wymogiem dla wiarygodnego świadectwa świętości realizowanej w tej wspólnotcie zbawienia (*Znaki świętości Kościoła*). Wszystkie podjęte tematy z tego obszaru badawczego są nie tylko pogłębieniem ważnych aspektów samoświadomości Kościoła, ale również ukazaniem

sposobów odpowiedzi na niektóre współczesne wyzwania, przed jakimi staje przekaz prawdy o zbawieniu w Kościele.

Czwartym obszarem badawczym, który interesuje naszego Habilitanta jest poszukiwanie *vestigia Dei* w egzystencji współczesnego człowieka, realizowanej wielowymiarowo. Obszarem takim jest kultura, która również ma być przestrzenią kierującą człowieka, choćby pośrednio, ku nadprzyrodzonym wymiarom życia. Nie chodzi tu tylko wybrane wydarzenia czy wybitne przejawy kultury i sztuki, lecz również o takie formy, które pozwolą doświadczać tego w zwykłej codzienności (*Zwyczajna/niezwyczajna codzienność w 'Księżdzie Apokryfów' Karela Čapka*). Inną formą spotkania człowieka z pięknem tajemnicy Boga jest świat ikon. Ten wyraz sztuki, oparty na tajemnicy Wcielenia Syna Bożego, jest nie tylko furtką do zgłębiania tajemnicy Boga, ale również drogą mądrościowego wzrastania człowieka (*Sofiologiczna koncepcja ikony*). Ważnym miejscem odkrywania śladów Boga i potwierdzania ich własnym świadectwem jest przekaz wiedzy i wychowanie kolejnych młodych pokoleń. Ten proces i dziś napotyka na różne trudności. Pierwszy etap tego procesu, realizowany w szkole staje wobec wyzwań, jakie niesie dynamicznie zmieniający się świat. Poznanie ich kontekstualnego charakteru prowadzi do sformułowania propozycji konkretnych rozwiązań (*Kontekstualność przemian polskiej szkoły*). W życiu akademickim nieulegający modom jest autorytet mistrza jako autentyczny wyraz przekazu prawdy (*Trudności i szanse wychowania na współczesnym uniwersytecie: autorytet mistrza*). W obu powyższych przypadkach warto szukać wskazówek w bacznych obserwacjach świata, których spojrzenie jest mocno przeniknięte wiarą. Zwłaszcza gdy głębia myśli teologicznej połączona jest z bogactwem życia wiary. Takie świadectwa przynoszą propozycje konkretnych postaw, jakie teologia fundamentalna powinna zająć wobec ponowoczesności (*Romano Guardiniego ponowożytny obraz świata*). Wszystkie publikacje z tego obszaru tematycznego pokazują jak ważne zadanie stoi przed teologami fundamentalnymi we współczesnym świecie i jak szerokie jest ich pole badawcze.

Z wszystkich dotychczasowych publikacji ks. Rossy, jedna z nich ukazała się w czasopiśmie (*Estudios Eclesiásticos*) znajdującym się w bazie *Web of Science* (WoS) i na liście *European Reference Index for the Humanities* (ERIH). Druga opublikowana w czasopiśmie z listy ERIH PLUS (*Wrocławski Przegląd Teologiczny*). Pozostałe jego artykuły stanowią w dużej mierze rozdziały w publikacjach zbiorowych. To znamionuje aktywność Habilitanta we wspólnych projektach naukowych, zdolność do współpracy i stale poszerzające się horyzonty naukowe.

Zgodnie z danymi przedstawionymi przez Habilitanta, nie posiada on autorstwa lub współautorstwa opracowań zbiorowych. Zerowy jest również jego dorobek jeśli chodzi o następujące kryteria oceny: sumaryczny *impact factor* według listy *Journal Citation Reports* (JCR), liczba cytowań publikacji według bazy *Web of Science*, indeksu *Hirscha* według bazy *Web of Science*. Może to być spowodowane również i tym, iż teologia często wydaje się nie być przez te gremia uznawana za równoprawną naukę. Specyfika miejsca rozwoju ścieżki naukowej ks. Rossy sprawiła, iż również brak jest w jego dorobku naukowym kierowania czy

udziału w projektach naukowych i grantach badawczych, zarówno międzynarodowych, jak i krajowych.

Ocena istotnej działalności naukowej

Niewątpliwie ks. dr Piotr Rossa jest nie tylko teologiem o pogłębionym warsztacie naukowym, na co wskazują jego publikacje, ale również z łatwością dociera z wynikami swojej pracy badawczej do szerszego kręgu odbiorców. Czyni to nie tylko przez teksty pisane, ale również poprzez prowadzone wykłady akademickie i aktywny udział w kongresach i sympozjach naukowych, zarówno w kraju, jak i za granicą.

Habilitant posiada w swoim dorobku piętnaście wystąpień na konferencjach krajowych (13) i międzynarodowych (2). Tematy tych wystąpień dotyczą z reguły tych wszystkich obszarów tematycznych, jakie zawarte są w jego publikacjach. Warto zauważyć dwa wystąpienia na sympozjach międzynarodowych. Pierwszym tematem podjętym na konferencji w Madrycie była obecność znaku krzyża w przestrzeni publicznej. Temat ważny dla świadectwa wiary chrześcijańskiej wobec laicyzacji Europy i zwiększającej się obecności islamu w tej przestrzeni (*La presencia de la cruz en el espacio público en Europa*; temat sympozjum: *¿Quién es Dios?*). Drugim tematem jego wystąpienia na konferencji międzynarodowej była rola postawy dialogiczności w relacjach międzyludzkich. Temat istotny dla uwypuklenia wagi świadectwa we współczesnym przekazie wiary (*Mano visible, mano in-visible - perspectiva teológica*; temat kongresu: *An den Grenzen der Leiblichkeit. Theologische und interdisziplinäre Zugänge zum Menschsein*, Wiedeń).

Pozostałe wystąpienia miały miejsce podczas konferencji o zasięgu krajowym i podejmowały kwestie z różnych obszarów tematycznych. Jednym z nich była świadomość tożsamości chrześcijańskiej jako fundamentalny wymóg dla posługiwania się kategorią świadectwa w przekazie wiary. Ks. Rossa zauważa, że staje się ono autentyczne, gdy człowiek czyni to posługując się darem wolności i gdy widzi je w szerokiej perspektywie teologicznej. W innych wystąpieniach doda, że wtedy może podjąć dialog z wyzwaniem współczesnego świata, jeśli nie tylko zna aktualne zagrożenia, ale gdy jest pewien własnej chrześcijańskiej tożsamości, którą stale trzeba odnawiać. Pokazuje również konkretne przestrzenie, gdzie można bardziej dowartościować świadectwo jako narzędzie przekazu wiary (świat akademicki, przekaz katechetyczny). Mając jasną świadomość swojej tożsamości łatwiej i owocniej można się włączyć w świadectwo Kościoła i własną odpowiedzialność za jego rozwój. Dotyczy to zarówno świadomości eklezjalnej poszczególnych wiernych, jak i ich świadomego udziału w kształtowaniu liturgii. Wreszcie podejmuje zagadnienia, które dotyczą teologii na usługach wiary, czyli w tym przypadku świadectwa. Omawia służące temu projekty teologiczne zagranicznych autorów (Pié-Ninota, Gonzaleza de Cardedala), a przez ich podjęcie Habilitant przybliżył mało znaną w Polsce teologię hiszpańską.

Dydaktyczna działalność naukowa ks. Rossy związana jest przede wszystkim z Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Kaliskiej jako integralnej części Wydziału

Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Prowadził on wykłady kursoryczne ze wstępu do teologii, religiologii, chrystologii, eklezjologii, sakramentologii, pneumatologii i mariologii, protologii i charytologii, eschatologii, ekumenizmu. Ich tematyka obejmuje zakres teologii dogmatycznej i fundamentalnej. Znamionuje to szeroką wiedzę Habilitanta i systematyczny wysiłek jej pogłębiania i aktualizacji. Ta kilkunastoletnia praktyka pracy dydaktycznej niewątpliwie dała ks. Rossie możliwość rozwoju warsztatu teologicznego i usprawniła jego pracę naukowo-badawczą. Ważnym obszarem dydaktycznym były również wykłady monograficzne, które prowadził czy to w Poznaniu, czy też w Kaliszu. Dotyczyły one ważnych tematów z zakresu teologii fundamentalnej: relacji wiary i Objawienia, fundamentalnych pojęć w budowaniu tożsamości chrześcijańskiej, współczesnej kultury jako wyzwania dla przekazu wiary, czy wreszcie obecności teologii świadectwa we współczesnym Magisterium. Ten ostatni wykład niewątpliwie wpisywał się w proces przygotowania monografii habilitacyjnej. Trzeba też zauważyć, że ks. Rossa realizował proces dydaktyczny również w ramach opieki nad studentami (*tutoring* indywidualny dla studentów teologii). Prowadził również konsultacje naukowe dla studentów przygotowujących prace magisterskie oraz brał udział w egzaminach wstępnych i w komisjach egzaminacyjnych podczas egzaminów magisterskich.

Naukowa działalność ks. Rossy przejawiała się również w aktywnej działalności organizacyjnej. Zorganizował dwa sympozja naukowe dotyczące dwóch ważnych aspektów w przekazie wiary: roli ikony w chrześcijaństwie, a więc *via pulchritudinis* w teologii wiary oraz wymiaru sapiencjalnego w dialogiczności człowieka wobec Boga i bliźniego. W obu przypadkach przewodniczył komitetom organizacyjnym tych wydarzeń naukowych. Inną formą takiej aktywności była organizacja wykładów otwartych i paneli dyskusyjnych, realizowanych w ramach Duszpasterstwa Akademickiego dla środowiska uniwersyteckiego Kalisza. Ponadto organizował wyjazd grupy wykładowców i sam uczestniczył w międzynarodowym sympozjum w Rzymie, organizowanym przez Radę Konferencji Episkopatów Europy, dotyczącym roli uniwersytetów w przekazie wiary. Ponadto był aktywny włączając się w organizację konferencji i sympozjów organizowanych przez poznańskie środowisko teologów fundamentalnych i dogmatycznych.

Działalność naukowa ks. Rossy realizowała się również poprzez prace w ramach polskich i międzynarodowych towarzystw naukowych. Nie tylko poprzez systematyczne uczestnictwo w nich, ale również poprzez wygłaszane tam wykłady. Pogłębieniu teologicznemu służyły również staże w zagranicznych (Hiszpania, Portugalia, Włochy, Szwajcaria) i krajowych ośrodkach naukowych. Zdobyta wiedza służyła w przygotowaniu tekstów recenzji naukowych i sprawozdań. Obszarami dzielenia się nią były różne formy popularyzacji nauki, zarówno podczas konferencji i spotkań upowszechniających wiedzę teologiczną, jak i poprzez środki przekazu czy publikacje tekstów popularnonaukowych na łamach czasopism czy w internecie. Innym konkretnym obszarem tego typu działalności była aktywność ks. Rossy w środowisku akademickim Diecezji Kaliskiej, zwłaszcza w latach 2002-2009, kiedy pełnił funkcję diecezjalnego duszpasterza akademickiego dla środowiska blisko 10 tysięcy studentów. W tym celu założył i wydawał dwumiesięcznik "Na Górze", popularyzując treści tam publikowane również przez stronę internetową.

Całość jego dorobku naukowego dostępna jest poprzez numer jego ORCID: 0000-0002-3473-1448.

Podsumowując, uwzględniając całość osiągnięć naukowo-badawczych ks. Piotra Rossy oraz jego dorobku w zakresie dydaktyki i popularyzacji nauki oraz współpracy międzynarodowej, ich ocenę uważam za pozytywną.

Wniosek końcowy

Po wnikliwej analizie książki *Hiszpański testimonialny projekt teologii fundamentalnej* oraz pozostałego dorobku naukowego ks. Piotra Rossy mogę stwierdzić, iż całość badań i działalności naukowej Habilitanta zasługuje na bardzo dobrą ocenę. Nie jest to może ocena wybitna, gdyż brak jest osiągnięć w kilku wymaganych kryteriach (dotyczących cytowalności jego publikacji), lecz warto w tym miejscu pamiętać o specyfice publikacji teologicznych i bardzo ograniczonej dostępności ich publikowania w periodykach znajdujących się na listach WoS, Scopus czy ERIH. Oczywiście, nie usprawiedliwia to we wszystkim tych braków. Jednak pod uwagę trzeba brać całościowy obraz wszelkiej działalności naukowo-dydaktycznej Habilitanta. Rysuje się na nim sylwetka człowieka zaangażowanego, systematycznego w pracy, stale podnoszącego swoje kwalifikacje. Jego aktywność na różnych obszarach teologii fundamentalnej wskazuje na to, iż jest on dobrym specjalistą z tej dziedziny teologii i rokuje dobre nadzieje na samodzielne naukowca. Podejmowane przez niego tematy, zwłaszcza kategorii świadectwa, wskazują na umiejętność prowadzenia badań pogłębiających dane aspekty teologii, z jednoczesnym ich zastosowaniem egzystencjalnym. Jego propozycje konkretnych odpowiedzi na wyzwania, jakie współczesny świat stawia przed przekazem prawdy Objawienia, wskazują na jego osobisty i istotny wkład w rozwój teologii fundamentalnej w okresie po otrzymaniu stopnia doktora. To wszystko uprawnia, w moim przekonaniu, do dopuszczenia ks. Piotra Rossy do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Lublin, 16 marca 2020 r.

ks. dr hab. Janusz Lekan, prof. KUL

